

ZİHİNSEL ENGELLİLERDE ÖĞRETMENLİK UYGULAMASI

ÖĞRENCİLİKTEN ÖĞRETMENLİĞE GEÇİŞ SÜRECİ

Editör

Emine Rüya Özmen

2. Baskı

Editör: Prof. Dr. Emine Rüya Özmen

**Zihinsel Engellilerde Öğretmenlik Uygulaması
Öğrencilikten Öğretmenliğe Geçiş Süreci**

ISBN 978-605-364-327-2

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2014, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları
Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti'ye aittir.
Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri,
kapak tasarımı, mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt
ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında
yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları
satın almamasını diliyoruz.

1. Baskı: Ekim 2012, Ankara

2. Baskı: Ekim 2014, Ankara

Yayın-Proje Yönetmeni: Ayşegül Eroğlu

Dizgi-Grafik Tasarım: Hilal Sultan Coşkun

Kapak Tasarımı: Gürsel Avcı

Baskı: Yorum Basım Yayın ve Matbaacılık Ltd. Sti

İvedik Organize Sanayi Bölgesi Matbaacılar Sitesi

35.Cadde No: 36 - 38 06370

(0312-395 21 12)

Yayıncı Sertifika No: 14749

Matbaa Sertifika No: 13651

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51

Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

YAZARLAR ve ÖZGEÇMİŞLERİ

Prof. Dr. Emine Rüya ÖZMEN

1984 yılında Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümünden mezun oldu. Aynı yıl Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. Üniversiteye bağlı İşitme Engelli Çocuklar Eğitim Merkezi'nde çalışmalarını yürüttü. 1988 yılında yüksek lisansını tamamladı. 1989 yılında Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümünde akademik kariyerine devam etti. 1998 yı-

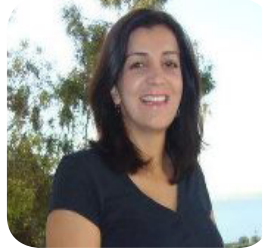

linda doktor, 2002 yılında yardımcı doçent, 2006 yılında doçent, 2011 yılında profesör ünvanını aldı. Öğretim stratejileri, dil ve iletişim becerilerinin öğretimi, okuma yazma öğretimi ve öğretmen yetiştirme uzmanlık alanları arasındadır. 1989-2008 yılları arasında özel eğitim sınıflarında öğretmenlik uygulamasını yürüttü. Gazi Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü Zihinsel Engellilerin Eğitimi Anabilim Dalında etkili uygulama için ekibe rehberlik yapmaktadır.

e-posta: ruyaozmen@hotmail.com

Yrd. Doç. Dr. Eylem DAYI

1999 yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümünden mezun oldu. Aynı yıl Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2001 yılında yüksek lisansını tamamladı. Öğretmen yetiştirme üzerine yaptığı doktora çalışmasını 2009 yılında tamamladı. 2012 yılında yardımcı doçent ünvanını aldı. Sınıf yönetimi, uygulamalı davranış

analizi, kaynaştırma uygulamaları, beceri ve kavram öğretimi ve öğretmen yetiştirme uzmanlık alanları arasındadır. 1999 yılından bu yana zihinsel engelliler eğitim uygulama okullarında öğretmenlik uygulamasını yürütmektedir.

e-posta: dayeylem@gmail.com

Yrd. Doç. Dr. Serpil ALPTEKİN

1996 yılında Gazi Üniversitesi Özel Eğitim Bölümünden mezun oldu. Aynı yıl Kırıkkale Mehmet Işıtan Eğitim Uygulama Okulu'nda öğretmen olarak göreve başladı. 1997-2011 yılları arasında Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümünde öğretim görevlisi olarak görev yaptı. 2010 yılında doktorasını bitirdi. 2011 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümünde yardımcı doçent ola-

arak göreve başladı. Beceri ve kavram öğretimi, sosyal beceri ve matematik becerilerinin öğretimi ve öğretmen yetiştirme uzmanlık alanları arasındadır. Eğitim uygulama okullarında öğretmenlik uygulaması yürütmektedir.

e-posta: alptekin_s@hotmail.com

Yrd. Doç. Dr. Yusuf Ziya TAVİL

1992 yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Özel Eğitim Anabilim Dalından mezun oldu. Aynı yıl Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. 1997 yılında yüksek lisansını tamamladı. 1989 yılında Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümünde akademik kariyerine devam etti. 2005 yılında doktor, 2007 yılında yardımcı doçent unvanını aldı. Aile eğitimi, uygulamalı davranış analizi, sınıf yönetimi uzmanlık alanları arasındadır. 1992 yılından beri zihinsel engellilerin eğitimi anabilim dalında öğretmenlik uygulamasını yürütmektedir. Gazi Üniversitesi Zihinsel Engellilerin Eğitimi Anabilim Dalında etkili uygulama için uygulama koordinatörlüğü yapmaktadır.

e-posta: ytavil@gazi.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Çıgıl AYKUT

1997 yılında Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Özel Eğitimi Bölümünden mezun oldu. 1999 yılında Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Özel Eğitimi Bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı. 1999 yılında yüksek lisansını tamamladı. 2007 yılında doktor, 2011 yılında yardımcı doçent ünvanını aldı. Uygulamalı davranış analizi, kaynaştırma uygulamaları, özel eğitimde etkili öğretim yöntemleri (kavram ve beceri eğitimi, yanlışsız

öğretim yöntemleri, hayat bilgisi ve sosyal bilgiler eğitimi) ve öğretmen yetiştirme uzmanlık alanları arasındadır. 1999 yılından bu yana zihinsel engelli öğrenciler eğitim uygulama okullarında öğretmenlik uygulaması yürütmektedir.

e-posta: cigil@gazi.edu.tr

ÖNSÖZ

Uygulama deneyimi, uygulama öğrenciliğinden, öğretmenlik sürecine geçişte önemli rol oynamaktadır. Bu kitap, zihinsel engellilerde öğretmenlik uygulaması yapan uygulama öğrencilerine rehberlik etmek amacıyla yazılmıştır. Aynı zamanda işitme engelli, otistik, öğrenme güçlüğü olan ve görme engelli öğrencilerle çalışan uygulama öğrencilerinin de kitaptaki bilgilerden, uygulama örnekleri ve önerilerinden büyük fayda sağlayacağını düşünüyorum. Bu kitaptan yararlanabilecek diğer bir okuyucu kitlesi ise sınıfta özel eğitime ihtiyacı olan öğrencileri bulunan sınıf öğretmenleridir.

Bu kitap, ülkemizde özel eğitimde öğretmenlik uygulaması alanında yazılmış ilk kaynak kitaptır. On yıldan fazla deneyime sahip olan ve yeterliliğe dayalı öğretmen yetiştirme anlayışına sahip, alanında otorite olan akademisyenler tarafından yazılmış olması, bu kitabın önemini artırmaktadır. Yazarlar, uygulama sürecinde karşılaşacağınız problemlerle başa çıkabilmeniz ve yetkin birer öğretmen olabilmeniz için deneyimlerini sizlerle paylaşmışlardır.

Kitap bölümleri, bir vaka ile başlamaktadır. Bu vakaların bazılarında kendi yaşantılarınızı bulabileceksiniz. Vaka tanıtımından sonra bölüm içeriği kısaca başlıklandırılmıştır. Bölüm içerikleri, hem uygulamada size yardımcı olacak bilgileri vermeyi hem de bu bilgileri uygulamaya geçirmek için yapacaklarınızı içerecek şekilde düzenlenmiştir. Kitabın yazımında bu konuda ülkemiz dışında yazılmış önemli kaynaklardan yararlanılmıştır. Kitapta yer alan Uygulama Yapıyorum tablolarında konuyla ilgili örneklendirmeler yapılmış, Anahtar Bilgiler tablolarında önemli bilgilere yer verilmiş ve sizlere öneriler sunulmuştur. Kitap bölümlerinin sonunda verilen Kendini Değerlendirme çizelgeleri sorunlarla başa çıkmanızda, uygulamayı planlamanızda, ölçme ve öğretimlerinizde size ipuçları sağlayacak şekilde kurgulanmıştır.

Zihinsel Engellilerde Öğretmenlik Uygulaması, uygulama sürecinin başından itibaren zorluklarla başa çıkma, işbirliği yapma, uyum sağlama, planlama, ölçme, etkili öğretimi düzenleme ve kanıt temelli öğretim stratejileri konusunda size önemli bir kaynak olacaktır.

Bölüm yazarlarına gösterdiği titiz çalışmalarından ve emeklerinden dolayı teşekkür ediyorum.

Yetkin ve etkili birer öğretmen olmanız dileğiyle...

Prof. Dr. Emine Rüya ÖZMEN

BÖLÜMLER ve YAZARLARI

1. Bölüm: Uygulamadaki Roller, Sorumluluklar ve İşbirliği

Yrd. Doç. Dr. Eylem DAYI

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü

2. Bölüm: Uygulamadaki İlk Günler ve Etkili Uygulama İçin Hazırlık

Yrd. Doç. Dr. Serpil ALPTEKİN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü

3. Bölüm: Gözlem Yapma

Yrd. Doç. Dr. Yusuf Ziya TAVİL

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü

4. Bölüm: Sınıfta Ölçümleme ve Değerlendirme Uygulamaları

Prof. Dr. Emine Rüya Özmen

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü

5. Bölüm: Sınıf Yönetimi

Yrd. Doç. Dr. Eylem DAYI

Yrd. Doç. Dr. Y. Ziya TAVİL

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü

6. Bölüm: Öğretimde Planlama ve Uygulama

Yrd. Doç. Dr. Çıgıl AYKUT

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Özel Eğitimi Bölümü

7. Bölüm: Öğretim Stratejileri

Prof. Dr. Emine Rüya ÖZMEN

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü

Kitap Bölümlerinin Tanıtımı

Zihinsel engellilerde öğretmenlik uygulaması kitabı yedi bölümden oluşmaktadır. **Uygulamadaki Roller, Sorumluluklar ve İşbirliği** başlıklı birinci bölümde, uygulamada takım çalışmasının önemi vurgulanmıştır. Takım üyelerinden uygulama danışmanı, sınıf öğretmeni, okul idaresi ve uygulama öğrencilerinin takım üyelerine karşı rol ve sorumlulukları açıklanmıştır. Bu bölüm, takım çalışmasından yararlanabilmeniz için size yol gösterecektir. Ayrıca bu bölümde, uygulamayla ilgili Türkiye’de var olan yasal düzenlemeler açıklanmıştır. Bu kısım da size yasal düzenlemeler konusunda bilgi verecek ilgili kaynaklara yönelmenizi sağlayacaktır.

Uygulama öğrencisi, öğretmenlik kariyerini şekillendirecek olan beceri ve görüşlerini geliştirmek için uygulamaya ne kadar hazırlıklı başlarsa, sonuçları da o kadar iyi olacaktır. Bu nedenle, öğretmenlik eğitiminin ilk günleri uygulama öğrencisi için oldukça önemlidir. **Uygulamadaki İlk Günler ve Etkili Uygulama için Hazırlık** başlıklı ikinci bölümde, uygulama öğrencisinin ilk günlerde geçirdiği aşamalara ve etkili bir uygulama deneyimi başlatmak için ilk günlerde yerine getirmesi gereken görevlere yer verilmiştir. Uygulamada, uygulama öğrencisinden, sınıf öğretmeninden, uygulama danışmanından, okul yönetiminden kaynaklanan problemler ve bunlarla baş etme yolları açıklanmıştır.

“Gözlem yapmak, araba sürmek, yemek yemek, kıyafet giymek gibi kolay görünmesine rağmen hepimiz dünyayı kendi yapılarımızla yorumlar ve ona göre karşılık veririz. Birtakım dış yönlendirmeler olmazsa gözlemlerimizin bizim zaten görmeyi beklediğimiz sonuçları doğrulaması kuvvetli bir ihtimal olarak karşımıza çıkar. Bu durum bizim bazı şeyleri görmezden gelmemize, bazılarını ise abartmamıza neden olabilir.” şeklinde bölüm yazarının belirttiği gibi gözlemler, mesleki deneyimlerimizi geliştirmede, öğrencilerimizi anlamada önemli ipuçları sunar. Kitabın üçüncü bölümünde, **Gözlem Yapma** yer almaktadır. Bu bölümde; uygulama öğrencilerinin öğretmenleri ve sınıfı neden ve nasıl gözlemleri gerektiğinin yanı sıra gözlem tekniklerini kendi öğretmenlik becerilerinde kullanma yolları açıklanmıştır. Ayrıca bu bölümde, uygulama öğrencilerinin gözlem öncesi, sırası ve sonrasında neler yapması gerektiği üzerinde de durulmuştur.

Kitabın dördüncü bölümü **Sınıfta Ölçümleme ve Değerlendirme Uygulamaları** başlıklıdır. Bu bölümde; değerlendirme çeşitlerinden kısaca bahsedilmiş, sınıfta kullanılacak ölçü araçları tanıtılmış, bu ölçü araçlarının nasıl hazırlanacağı ve uygulanacağı hakkında bilgi verilmiş, alternatif değerlendirme çeşitleri açıklanmış, çeşitli test tipleri tanıtılmış ve bu test tipleri hazırlanırken zihinsel engelliler için yapılacak uyarlamalar önerilmiş, son olarak da sınıfta değerlendirme süreci basamakları açıklanmıştır. Bu bölümü okuduğunuzda ölçme araçları konusunda bilgileriniz genişleyecek, öğrencilerinizi farklı ölçme araçları hazırlayarak ve kullanarak ölçümleyebilecek, onlar için çeşitli soru tiplerinde testler hazırlayabileceksiniz. Bu bölümün değerlendirme anlayışınıza farklı bir bakış açısı getireceğini umut ediyoruz.

Güçlü bir eğitim programının anahtarı etkili bir sınıf yönetimidir. Çoğu zaman sınıf yönetimi konusunda problemlerle karşılaşmaktasınız. **Sınıf Yönetimi** bölümü size güçlü bir sınıf yönetiminin anahtarlarını sunacaktır. Bu bölümde, problem davranışların oluşmasını önlemek için; etkili öğretim, olumlu sınıf yönetimi için öğretmenin bakış açısı, derse hazırlık, fiziksel çevre, kurallar ve kuralları kazandırma, problem davranışları değiştirmek için; öğrencinin problem davranışına tepki verme ve genel davranış stratejileri, kriz yönetimi ile bireysel davranış değiştirme müdahaleleri planlama ve uygulama süreci açıklanmıştır.

Yetkin öğretmen denince çoğunlukla öğretmenin öğretim becerileri ile sınırlanır. Bu derece önemli olan öğretim becerilerini **Öğretimde Planlama ve Uygulama** bölümünde okuma fırsatı bulacaksınız. Bu bölümde, uygulama öğrencilerinin öğretimi planlama ve uygulamak için öğretim öncesinde yapacakları hazırlıkları içeren, öğrencilerin bireyselleştirilmiş öğretim programlarının gözden geçirilmesi ve ders planlarının hazırlanması, öğretim sırasında hazırlanan ders planlarının uygulanması ve bu sırada dikkat edilecek olan noktalar, öğretim sonrasında zihinsel engelli öğrencilerin amaçları gerçekleştiremedikleri durumlarda yapacakları, günlük, haftalık ve aylık gözden geçirmeler açıklanmıştır.

Her ne kadar ayrıntılı ders planları yazsak da, etkili öğretim, öğretim sırasında öğrenci tepkilerine göre bazı uyarlamaların yapılmasını ve öğretim amaçlarını gerçekleştirmek için bazı etkili stratejilerin kullanımını gerektirir. **Öğretim Stratejileri** bölümünde etkili öğretimsel stratejiler açıklanmıştır. Bu stratejiler; dikkati toplama ve sürdürmeyi sağlayan stratejiler, güdülemeyi kolaylaştıran stratejiler, öğrencilerin ön bilgi ve deneyimini ortaya çıkaran stratejiler, öğrenme sürecine aktif katılımı sağlayan stratejiler, hatırlamayı kolaylaştıran stratejiler, anlam oluşturmaya sağlayan stratejiler, öğrencilerin tepkilerinin doğruluğunu ve akıcılığını artırmak amacıyla uygulanan stratejiler şeklinde gruplanmış her grup altında stratejiler ve nasıl uygulanacakları açıklanmıştır. Öğretimsel stratejiler açısından bilginizi ve uygulamalarınızı zenginleştirecek bir bölüm olma niteliğindedir.

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM

Uygulamadaki Roller, Sorumluluklar ve İşbirliği

Uygulama Danışmanının Rolü, Sorumlulukları ve İşbirliği.....	3
<i>Uygulama Danışmanının Uygulama Öncesi Rolü, Sorumlulukları ve İşbirliği</i>	3
<i>Uygulama Danışmanının Uygulama Sırasında Rolü, Sorumlulukları ve İşbirliği</i>	4
<i>Uygulama Danışmanının Uygulama Sonrasında Rolü, Sorumlulukları ve İşbirliği</i>	11
Sınıf Öğretmeninin Rolü, Sorumlulukları ve İşbirliği.....	12
Okul İdaresinin Rolü, Sorumlulukları ve İşbirliği	17
Uygulama Öğrencisinin Rolü, Sorumlulukları ve İşbirliği	18
Uygulamayla İlgili Yasal Düzenlemeler.....	23
Kendimi Değerlendiriyorum	26
Kaynaklar.....	28
Ekler	29

2. BÖLÜM

Uygulamadaki İlk Günler ve Etkili Uygulama İçin Hazırlık

Uygulama Öğrencilerinin İlk Günlerde Geçirdiği Aşamalar	36
İlk Günlerde Uygulama Öğrencisinin Yerine Getirmesi Gereken Görevler	38
<i>Uygulama Dosyası Hazırlamak</i>	38
<i>Okul Personeliyle Tanışmak</i>	38
<i>Görev Yapacağınız Sınıfı Tanışmak</i>	39
<i>Öğrenci Bilgilerini Gözden Geçirmek</i>	39
<i>Müfredat Programını Öğrenmek</i>	41
<i>Sınıf ve Okul Rutinine Uyum Sağlamak</i>	41
<i>Günlük Rutin İçinde Basit Görevler (Sorumluluklar) Almak ve Sınıf Etkinliklerine Katılmak</i>	42
<i>Uygulama Rehberinden Yararlanmak</i>	43
<i>Fakültede Yapılan Toplantılarına Katılmak</i>	44
Uygulamada Çıkabilecek Problemler ve Baş Etme Yolları.....	45
<i>Uygulama Öğrencisinden Kaynaklanan Problemler</i>	45
<i>Sınıf Öğretmeninden Kaynaklanan Problemler</i>	49
<i>Uygulama Danışmanından ve Okul Yönetiminden Kaynaklanan Problemler</i>	51
Kendimi Değerlendiriyorum	54
Kaynaklar.....	56

3. BÖLÜM

Gözlem Yapma

Neden Gözlem Yapmalıyım?.....	61
<i>Empati Kurmak</i>	61
<i>İşbirlikçi İlişkiler Kurmak</i>	62
<i>Gerçekçi Olmak</i>	62
<i>Yön Belirlemek</i>	63
<i>Güven Depolamak</i>	63
<i>Coşku Duymak</i>	64
<i>Esnek Olmak</i>	65
<i>Özgüvenli Olmak</i>	65
Gerçek Sınıflar Nasıldır?.....	66
<i>Serilik</i>	67
<i>Acillik</i>	67
<i>Kesinti</i>	68
<i>Sosyal dinamizm</i>	68
Gözlemin Kişisel Gelişime Yansımaları.....	69
<i>Kendi Davranışınızın Farkında Olmak</i>	70
<i>Alternatif Eğitsel Alıştırmaları Keşfetmek ve Eğitsel</i> <i>Problemlere Çözümler Bulmak</i>	70
<i>Kişisel Öğretme Güçlerinize Karar Vermek</i>	71
Gözlem Süreci.....	71
<i>Gözlemden Önce Yapılacaklar</i>	71
<i>Öğretmene Kendinizi Tanıtın</i>	72
<i>Öğretmene Gözlem Amacınızı Söyleyin</i>	72
<i>Dersi ve Dersin Amaçlarını Öğrenin</i>	73
<i>Öğrenciler Hakkında Bilgi Edinin</i>	73
<i>Gözlem Yapacağınız Sınıfa Kendinizi Tanıtın</i>	73
<i>Nereye Oturacağınıza Karar Verin</i>	73
<i>Kimi ve Neyi Gözleyeceğiz?</i>	74
<i>Gözlem Süresince Yapılacaklar</i>	77
<i>Gözlem Sonrasında Yapılacaklar</i>	79
Kendimi Değerlendiriyorum	80
Kaynaklar	81

4. BÖLÜM

Sınıfta Ölçümleme ve Değerlendirme Uygulamaları

Değerlendirme ve Ölçümleme.....	84
Ölçümlemede Kullanılan Ölçü Araçları.....	85
<i>Kontrol Listeleri</i>	86
<i>Dereceleme Ölçekleri</i>	87
<i>Puanlama Yönergeleri (Rubrikler)</i>	87
<i>Ölçüt Bağımlı Ölçü Araçları</i>	88
<i>Gözlemler</i>	92
<i>Beceri Analizi ile Ölçümleme</i>	92
<i>Kavram Analizi</i>	94
<i>Hata Analizi</i>	98
<i>Müfredat Temelli Değerlendirme</i>	100
Performans Değerlendirmesi.....	104
Dosya Değerlendirmesi	107
Test Hazırlama	110
<i>Kısa Cevaplı Testler</i>	110
<i>Çoktan Seçmeli Testler</i>	111
<i>Doğru-Yanlış Testleri</i>	113
<i>Eşleştirme Testi</i>	114
Sınıfta Değerlendirme Süreci.....	116
<i>Programı Gözden Geçirin</i>	116
<i>Kaba Değerlendirme Yapın</i>	116
<i>Önemli Becerileri Seçin</i>	117
<i>Ayrıntılı Değerlendirme Araçlarını Hazırlayın ve Uygulayın</i>	117
<i>Öğretim Sırasında Veri Toplayın</i>	117
<i>Öğretim Sonunda Veri Toplayın</i>	118
<i>Kalıcılık ve Genelleme Verileri Toplayın</i>	118
<i>Topladığınız Verileri Grafikselsel Olarak Gösterin</i>	118
<i>Sonuçları Değerlendirin ve Gerekli Düzenlemeleri Yapın</i>	118
Kendimi Değerlendiriyorum	120
Kaynaklar	122
Ekler	126

5. BÖLÜM

SINIF YÖNETİMİ

Problem Davranışları Önleme.....	138
<i>Etkili Öğretim.....</i>	138
<i>Olumlu Sınıf Yönetimi İçin Öğretmen Bakış Açısı.....</i>	139
<i>Derse Hazırlık.....</i>	142
<i>Fiziksel Çevrenin Düzenlenmesi.....</i>	143
<i>Kurallar Belirleme ve Kazandırma</i>	147
Problem Davranışları Değiştirme	149
<i>Öğrencinin Olumsuz Davranışına Tepki Vermek</i>	150
<i>Genel Davranış Değiştirme Stratejileri</i>	157
<i>İşlevsel Davranışsal Değerlendirme</i>	157
<i>Davranışları Attırma ve Kalıcılık Kazandırma</i>	161
<i>Davranışları Azaltma</i>	163
<i>Kriz Yönetimi</i>	168
Bireysel Davranış Değiştirme Müdahalesi Planlama ve Uygulama.....	170
<i>Mevcut Kullanılan Müdahale Uygulamalarını Belirlemek</i>	170
<i>Bir Hedef Davranış Belirleme ve Tanımlama</i>	170
<i>Kayıt ve Gözlem İşlem Süreci Seçme</i>	171
<i>Hedef Davranışın Başlama Düzeyi Verilerini Toplama</i>	176
<i>Amaçları Oluşturma</i>	177
<i>Müdahaleyi Planlama ve Uygulama</i>	177
<i>İlerlemeleri Kaydetme, Analiz Etme ve Düzenleme</i>	178
<i>Sürdürme ve Genelleme İşlem Süreçlerini Uygulama</i>	178
Kendimi Değerlendiriyorum	179
Kaynaklar	182
Ekler	185

6. BÖLÜM

Öğretimde Planlama ve Uygulama

Öğretim Öncesi Düzenlemeler	192
Bireyselleştirilmiş Öğretim Programlarının Gözden Geçirilmesi.....	192
Ders Planlarının Hazırlanması	193
Öğretim öncesinde yapılacak düzenlemeler	194
Fiziksel ortamı düzenleme	194
Öğretim ortamını düzenleme	196
Zihinsel engelli öğrencilerin önkoşul davranışlarını belirleme	198
Kullanılacak araç-gereçler ve materyallerin seçimi.....	199
Öğretim süresinin belirlenmesi.....	201
Derse giriş.....	203
Etkili öğretim yöntemine karar verme	204
Doğrudan Öğretim Yöntemi.....	204
Yanlızsız Öğretim Yöntemleri	209
Öğrenci tepkilerine ne şekilde tepkide bulunulacağını belirleme	212
Sınıfın yönetimi	213
Değerlendirme	213
Dersi bitirme.....	214
Öğretim Sırası Düzenlemeler	215
Öğretim Sonrası Düzenlemeler	217
Zihinsel Engelli Öğrenciler Amaçları Gerçekleştiremedikleri Durumlarda	
Yapılacaklar	217
Günlük, Haftalık ve Aylık Gözden Geçirmeler.....	217
Uygulama Öğrencilerinin Öğretimi Planlama ve Uygulama	
Aşamasında Kendilerini Değerlendirme.....	220
Öğretim Öncesi Düzenlemelerimi Değerlendiriyorum	223
Kaynaklar	224

7. BÖLÜM

Öğretim Stratejileri

Dikkati Toplamayı ve Sürdürmeyi Sağlayan Stratejiler	228
<i>İşaretler ve ipuçları kullanmak</i>	229
<i>Zıtlık Kullanmak</i>	229
<i>Önemli Bilgileri Belirginleştirmek</i>	229
<i>Öğretim Tekniklerini Çeşitlendirmek</i>	230
<i>Sunum Planının Farkına Vardırarak</i>	230
<i>Kendini İzleme Stratejilerini Öğretmek</i>	232
<i>Öğrenmek İçin Amaç Oluşturmak</i>	234
Güdülemeyi Kolaylaştıran Stratejiler	236
<i>İşlevselleştirmek</i>	237
<i>Hedef Koymak</i>	237
<i>Öğrencilerin Seçim Yapmasına İzin Vermek</i>	240
<i>Öğrencinin Güdülenmesini Sürdürmek İçin Yeni Yollar Denemek</i>	240
Öğrencilerin Ön Bilgi ve Deneyimini Ortaya Çıkaran Stratejiler	241
<i>Beyin Fırtınası</i>	242
<i>Yaşantı Sağlayıcı Etkinliklere Yer Vermek</i>	245
Öğrenme Sürecine Aktif Katılımı Sağlayan Stratejiler	245
<i>Koro Olarak Cevap Vermek</i>	246
<i>Cevap Kartları Kullanma</i>	247
<i>Not Tutma-Kayıt Etme Stratejilerine Yer Vermek</i>	248
Hatırlamayı Kolaylaştıran Stratejiler	252
<i>Tekrar Stratejileri</i>	252
<i>Ayrıntılandırma</i>	253
<i>Gruplama</i>	253
<i>Dışsal Bellek Kullanma</i>	253
<i>Örgütlenme Stratejileri</i>	254
Anlam Oluşturmayı Sağlayan Stratejiler	254
<i>Yaparak Gösterme ve Canlandırma</i>	254
<i>Somutlaştırma</i>	255
Öğrencilerin Tepkilerinin Doğruluğunu ve Akıcılığını Artırmak	
<i>Amacıyla Uygulanan Stratejiler</i>	256
<i>Alıştırmalar Yoluyla Uygulamayı Artırma</i>	256
Kendimi Değerlendiriyorum	259
Kaynaklar	262

1. BÖLÜM

UYGULAMADAKİ ROLLER, SORUMLULUKLAR VE İŞBİRLİĞİ

Yrd. Doç. Dr. Eylem DAYI

Uygulama öğrencilerinden Asuman, zihinsel engelliler için olan bir okulda öğretmenlik uygulaması yapmaktadır. Asuman'ın uygulamasının ilk yarısında sınıf öğretmeni değişmiştir. Asuman'ın uygulama yaptığı sınıfın yeni öğretmeni, Meltem Hanım başka bir okulda daha önceden birlikte görev yaptığı meslektaşı ile konuşmaktadır. Meltem Hanım diğer öğretmene, Asuman hakkında ve bu öğretmenlik uygulaması ile ilgili hiçbir bilgiye sahip olmadığını daha önce öğretmenlik yaptığı okullarda hiç uygulama öğrencisinin olmadığını, hata yapmaktan korktuğunu, bu konuyla ilgili nasıl bir yasal düzenleme olduğunu bile bilmediğini söyler. Diğer öğretmen, ona “onun alanında iyi bir öğretmen olduğunu ancak sınıfında bir başkasıyla çalışmanın çok farklı olduğunu, bunu bizzat yaşadığını dolayısıyla konuyla ilgili Asuman'ın uygulama danışmanı ile görüşmesi gerektiğini,” önerir.

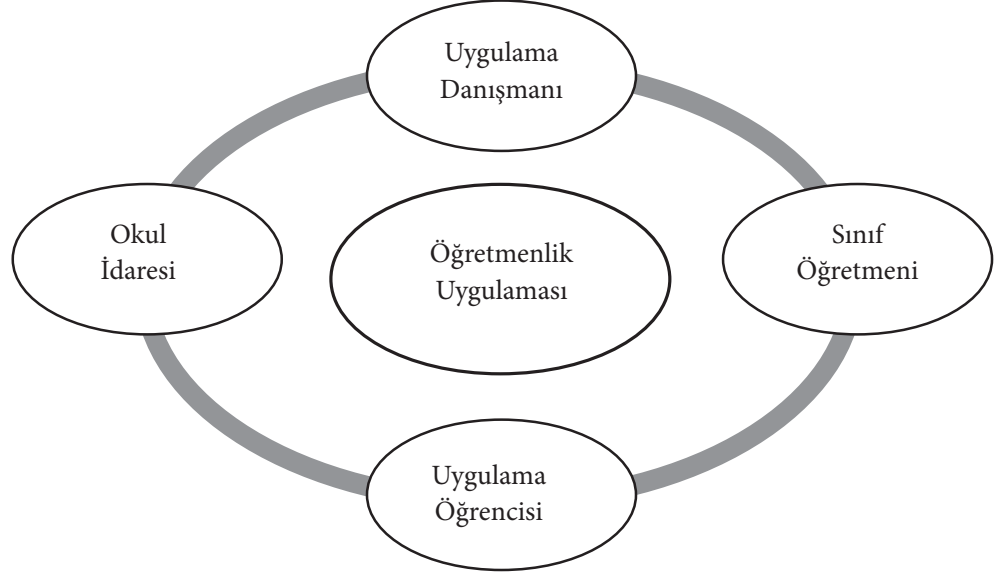
Meltem öğretmenin, sınıfında uygulama öğrencisi olan pek çok sınıf öğretmenin ve uygulama öğrencilerinin soru ve sorunlarına cevap bulabilmeleri için bu bölümü okumaları faydalı olabilir. Çünkü takım işi olan öğretmenlik uygulamasından sorumlu olan kişilerin her birisi kendi alanında çok deneyimli ve iyi olabilirler. Ancak zihinsel engelliler için öğretmen yetiştirme sürecinde bu kişilerin takım halinde çalışmaları, rol ve sorumluluklarını yerine getirmeleri ve işbirliğine girmeleri gerekmektedir. Ayrıca uygulamayla ilgili belli yasal düzenlemeler hakkında da bilgi sahibi olmalıdırlar.

Bu bölüm sonunda;

- öğretmenlik uygulaması takımı içinde olan kişilerin rolü ve sorumluluklarını,
- takım içinde işbirliği kurulmasını ve
- uygulamayla ilgili yasal düzenlemeleri öğreneceksiniz.

GİRİŞ

Alan temelli deneyimlerden uygulama öğrencilerinin maksimum yarar sağlayabilmesi için iyi planlanmış bir takım çalışması başlatılmalı ve sürdürülmelidir. Bu takımın üyeleri uygulama danışmanı, sınıf öğretmeni, okul idaresi ve uygulama öğrencisidir (bkz. Şekil, 1).

Şekil1. Öğretmenlik Uygulaması Takım Üyelerinin Rolü, Sorumlulukları ve İşbirliği

Aşağıda alan temelli uygulamaların başarısında etkili olan takım üyelerinin rol ve sorumlulukları betimlenecek, birbirleriyle işbirliği ve uygulamayla ilgili yasal düzenlemeler açıklanacaktır.

UYGULAMA DANIŞMANININ ROLÜ, SORUMLULUKLARI VE İŞBİRLİĞİ

Uygulama danışmanı, uygulama öğrencisinin uygulamadaki başarısı için öncelikli role sahiptir (Glickman ve Bey, 1990; Henry ve Weber, 2010; Rosenberg, O'Shea ve O'Shea, 2002). Araştırma bulguları, uygulama danışmanının bu rolünün, sınıf öğretmenin rolüyle örtüşen özelliklere sahip olduğu yönündeyken, bazı araştırma bulguları ise, rollerde farklılıklar olduğu yönündedir (Glickman ve Bey, 1990). Uygulama danışmanının uygulamadaki bu rol ve sorumlulukları uygulama öncesi, sırası ve sonrası olarak üç başlıkta toplanabilir.

Uygulama Danışmanının Uygulama Öncesi Rolü, Sorumlulukları ve İşbirliği

Uygulama danışmanının uygulama öncesinde; *uygulama için ilk toplantıyı yapma, uygulama öğrencisinin okulda uygulama yapacağı sınıfı belirleme ve uygulama öğrencisinin okula uyumunu sağlama* sorumlulukları bulunmaktadır. Aşağıda bu sorumluluklar çerçevesinde neler yapılması gerektiği açıklanmıştır.

Uygulama için ilk toplantıyı yapma: Uygulama danışmanının rol ve sorumlulukları daha uygulama öğrencileri uygulama yapacakları okula gitmeden önce başlar. Uygulama danışmanı, sorumluluğunda olan uygulama öğrencileri ile alana gitmeden önce bir bilgilendirme toplantısı yapmalıdır. Bu toplantı uygulama öğrencileri ile uygulama danışmanı arasında kurulacak köprünün ilk bağlarıdır. İlk toplantı aşağıda sıralanan konuları içermelidir.

- Uygulama öğrencilerini, uygulama yapacakları okul yeri hakkında bilgilendirme.
- Üniversiteye serbest kıyafetle gelmeye alışmış olan uygulama öğrencilerine uygulama yapacakları okulda giyecekleri kılık kıyafet hakkında bilgilendirme.
- Okul giriş çıkış saatleri ilgili olarak kendilerinden beklenenleri aktarma.
- Uygulama okuluna devam etme ve devam etmeme durumunun nasıl kontrol edileceği (okulda bulunduğu günlerde uygulama danışmanının odasındaki imza listesine imza atma) ve bu konudaki sorumluluklarını paylaşma.
- Uygulama danışmanına, sınıfında bulunan diğer uygulama öğrencilerine, okul idaresine, uygulama yaptıkları sınıf öğretmenlerine, sınıflarındaki öğrencilere ve diğer okul personeline karşı sorumlulukları ve işbirliği hakkında bilgilendirme.

- Uygulama öğrencilerinin bir dönem boyunca yapmaları gereken görevlerin yazılı bulunduğu bir uygulama rehberini uygulama öğrencisine verme ve rehber içeriğini açıklama (bkz. Ek,1).
- Uygulama öğrencilerinin yapmaktan sorumlu oldukları öğretim planları, davranış sağaltım planları, ölçü aracı hazırlama ve öğretimle ilgili becerilerini değerlendirmek için kullanılacak olan kontrol listelerini uygulama öğrencilerine verme ve değerlendirmenin nasıl yapılacağını anlatma. Bu kontrol listeleri; her bölümün sonunda verilen “kendimi değerlendiriyorum” listeleridir. Bunları ilgili bölümlerin sonunda bulabilirsiniz.
- Uygulama danışmanı sorumluluğunda olan uygulama öğrencileri ile iletişimi sağlayacak telefon numaralarını, elektronik posta adreslerini paylaşma ve uygulama öğrencilerinin gidecekleri uygulama okulunun adresini verme.
- Uygulamanın ilk günü öğrencilerle okulda buluşma noktasını belirleme.

Uygulama öğrencisinin okulda uygulama yapacağı sınıfı belirleme: Uygulama danışmanının, ilk günlerdeki en önemli sorumluluğu, uygulama öğrencisinin olası gelişimini sağlayacak en uygun sınıfı seçmesidir. Uygun yerleştirmeyi yapabilmesi için, uygulama okulundaki sınıf ortamları ve öğrenciler hakkında bilgi sahibi olmalıdır (örn. sınıftaki öğrencilerin yaşı, yetersizliğinin şiddeti). İkinci olarak ise, öğrencilerine uygun yönlendirmeleri yapabilmesi için, yerleştirilen uygulama öğrencilerinin sınıflarındaki müfredatla ilgili bilgi sahibi olmalıdır (Conderman, Morin ve Stephens, 2005; Henry ve Weber, 2010; Rosenberg ve diğ., 2002).

Uygulama öğrencisinin okula uyumunu sağlama: Uygulama danışmanı, öğrenciyi okula ve sınıfa girmek için hazırlamaktan sorumludur. Uygulama öğrencisinin uygulamada yapması gerekenleri ve okul ortamında nasıl olumlu katılım göstereceğinin farkında olması sağlanmalıdır (Henry ve Weber, 2010). Ayrıca okul idarecileriyle uygulama öğrencilerinin toplantı yapması da uyumu ve olumlu katılımı güçlendiren bir faktördür. Bu toplantı, okul idaresinin okul hakkında (öğrenciler, okulun fiziki yapısı, personel vb.) uygulama öğrencilerini bilgilendirmesi ve onlarla tanışmasını sağlamak şeklinde olabilir. Ayrıca uygulama ortamına gitmeden önce yapılan toplantıda da uygulama danışmanının, uygulama öğrencisinin sınıf öğretmene ve sınıfına karşı sorumluluklarının açıkça betimlemesi uyumu kolaylaştırabilir. İyi bir oryantasyon, özellikle ilk günlerde, sınıf öğretmenin ve okul personelinin yapacağı talepleri büyük ölçüde azaltacaktır. Çoğunlukla uygulama öğrencisinin sınıfa uyumunu sağlamak sınıf öğretmeninden çok uygulama danışmanına düşer (Henry ve Weber, 2010).

Uygulama Danışmanının Uygulama Sırasında Rolü, Sorumlulukları ve İşbirliği

Uygulama danışmanının uygulama sırasında; öğrencinin öğretimi planlaması ve uygulaması için danışmanlık yapma, uygulama süresi boyunca öğrencinin ilerlemesini gözlemleme, uygulama öğrencisinin sınıf öğretmeni, okul idaresi ve sınıfında bulunan diğer uygulama öğrencisiyle işbirliğini sağlama, okul idaresi, sınıf öğretmeni ve uygulama öğrencisiyle işbirliği yapma sorumlulukları bulunmaktadır. Aşağıda bu sorumluluklar çerçevesinde neler yapılması gerektiği açıklanmıştır.

Öğretimi planlama ve uygulamada danışmanlık yapma: Uygulama danışmanının öğretmen yetiştirme sürecindeki en temel ve teknik sorumluluğu *danışmanlık* yapmaktır (Fox ve Williams, 1992). Uygulama öğrencileri, kuramsal derslerde zihinsel engelli öğrenciler için gelişim ve disiplin alanlarında ölçümleme, öğretimi planlama, uygulama ve problem davranışları değiştirme için gerekli bilgi ve becerileri öğrenir (Scheeler, Rulh, ve McAfee, 2004). Çoğu zaman bilgisel yeterlilikler öğretmen adayından yapması beklenenleri yapabilmesinin önkoşulu niteliğindedir. Öğretmenlik becerilerinde yetkinlik kazanmak söz konusu bilgiyi uygulamaya taşımayı gerektirir. Uygulama öğrencilerinin, öğretmenlik becerilerinin temel taşları olan; ölçümleme, öğretimi planlama, uygulama, uygun öğrenme stratejilerini öğrenci performansına göre kullanabilme, sınıfı yönetme ve problem davranışları değiştirme becerilerini kazanması, kazandıkları bu becerileri yeni becerilere genelledebilmeleri ve uzun dönemde sürdürebilmeleri, öğretmenlik uygulaması sırasında uygulama öğrencilerine verilen ipucu ve dönütle mümkün olmaktadır (Conderman ve diğ., 2005; Coulter ve Grossen, 1997; Cruickshank ve Metcalf, 1990; Gleason ve Hall, 1991; Scheeler ve diğ., 2004). İpucu ve dönütü vermekten sorumlu olan kişi de uygulama takımının üyesi olan uygulama danışmanıdır (Johnson, 1987; Rosenberg ve diğ., 2002). Bir uygulama danışmanı böylesi bir teknik sorumluluk için yeterli bilgi, beceri ve deneyime sahip olmalıdır. Uygulama danışmanının planlama ve uygulama sırasında ve sonrasında yapacağı danışmanlığın nitelikleri aşağıda sıralanmıştır

Uygulama öğrencisine planlamanın her bir aşamasında dönüt verir: Uygulama danışmanı, planlama sırasında dönüt verirken onaylayıcı ve düzeltici dönütlerini uygulama öğrencisinin performans düzeyine göre hangi yolla (yazılı, sözlü) vereceğini seçmelidir. Ayrıca düzeltici dönütler içindeki ipuçları uygulama öğrencisinin gelişimi dikkate alınarak en çok yardım gerektirenden, en az yardım gerektirene doğru geri çekilerek planlamada daha fazla sorumluluk alması sağlanmalıdır (Devrim-Dayı, 2009; Hall, 1991).

Planı uygularken dönüt verir: Uygulama danışmanı, uygulama öğrencisini hazırladığı planı uygularken gözler. Uygulama öğrencisinin doğru, yanlış, eksik yaptığı ya da hiç yapmadığı basamaklarda uygulama öğrencisini bekleterek anında dönüt verir. Dönütü verirken de düzeltici dönütün içinde yer alan ipuçlarını öncelikle en az ipucundan (yönlendirici ipucu) başlayarak öğrencinin gereksinimine göre artırır (fiziksel yardım). Bu konuda uygulama danışmanları, uygulama akışı içinde çok sabırsız davranıp, ipucu verme hiyerarşisine uygun davranamayabilirler. O zaman gereğinden fazla ipucu vermiş olabilecekler ya da öğrenciye gerekli ipucunu veremeyebilirler. Amaç bu ipuçlarının geri çekilerek uygulama öğrencisinin uygulama danışmanının dönütleri olmadan uygulamayı bağımsız olarak yapmasını sağlamaktır (Devrim-Dayı, 2009; Hall, 1991).

Uygulama öğrencisinin uygulaması bittikten sonra öğrenci ile görüşme yapar: Görüşmede uygulama danışmanı öğrenciye yaptığı uygulamayı, kendisine uygulamanın başında yapılan ilk toplantıda verilen kontrol listesine göre eleştirmesini söyler (Bu kontrol listelerini ilgili bölümlerde bulabilirsiniz). Ancak bunu yaparken de öncelikle olumlu yaptıklarından başlamasını sağlar. Uygulama öğrencisinin eleştirisi bittikten sonra uygulama danışmanı, uygulama öğrencisinin yaptığı öğretimi kaydetmişse görüntüler üzerinden yoksa kendisine aldığı notlardan, önce olumlu yaptıklarına onaylama dönütü sonrasında ise yanlış yaptıklarını, eksik bıraktığı yanları

ya da hiç yapmadığı basamakları söyleyerek bu basamaklara düzeltici dönütler verir (Devrim-Dayı, 2009). Bu görüşme aynı zamanda yaptığı uygulama ile ilgili bir değerlendirme görüşmesi niteliği taşımaktadır. Uygulama öğrencisinin yaptığı uygulamanın ölçütlerini karşılayıp, karşılamadığı belirlenir. Eğer ölçütler karşılanmışsa diğer öğretime geçilir. Ölçütler karşılanmamışsa, öğretimin tekrar yapılacağı tarih ve saat belirlenir. Bu süreç ölçüt karşılanıncaya kadar devam etmelidir.

Uygulama Yaptırıyorum tablolarında öğrencinin farkında olduğu kötü bir uygulama ve öğrencinin farkında olmadığı kötü bir uygulama için örnek bir danışmanlık süreci gösterilmektedir.

Uygulama Yaptırıyorum

Örnek Olay- 1 Gerçekten Kötü Bir Öğretimdi

Uygulama öğrencilerinden Ece, öğrencilerine planlamış olduğu öğretimi yapmıştır. Öğretimi, uygulama danışmanı izlemiştir. Bu, uygulama danışmanın izlediği ilk dersidir. Öğretimden sonra uygulama danışmanı ile görüşme yapar. Görüşmede uygulama danışmanı Ece'den öncelikle, yaptığı öğretimi eleştirmesini ister. Ancak bunu yaparken de olumlu yaptıklarından başlamasını söyler. Buna rağmen Ece, yaptığı öğretimin çok kötü olduğunu düşünmektedir (aslında uygulama danışmanı da onunla aynı fikirdedir) ve uygulama danışmanına “çok kötüydüm” diyerek ağlamaya başlar.

Bu durumda uygulama danışmanı için öneriler:

- “Ağlayabilirsin” der ve birkaç dakika ağlamasına fırsat verir.
- Öğrenci biraz rahatlayınca, “bugünkü öğretim senin uygulamadaki ilk öğretimindi, kendini böyle hissetmen normal.”
- “Benim buradaki amacım senin bu süreçte daha iyi olmanı sağlamaktır” der.
- Öğrenci biraz daha sakinleşince, “Şimdi bana elindeki kontrol listesine bakarak ders sırasında yaptığın basamakları ve nedenlerini söylemeni istiyorum”.....

Ancak bunu yaparken de öncelikle olumlu yaptıklarından başlamasını sağlar.

Böyle bir girişin ardından uygulama danışmanı kendisinin ders hakkındaki eleştirilerini öğrenciye aktarır.

